

L'Opus contra Lleida

RAFA GIL

Santuari de Torreciudad, a l'antic comtat de Ribagorça, que féu construir Josemaría Escrivá de Balaguer el 1975.

La segregació del bisbat de Lleida i el litigi per les obres d'art de la Franja de Ponent van intrínsecament lligats a les aspiracions de grandesa del bisbat de Barbastre i a la influència de l'Opus Dei. Després d'anys de conflicte, i en vista de la intransigència del Vaticà, un grup de lleidatans ha portat la defensa de la propietat de les obres a la justícia civil.

El creixement del bisbat de Barbastre-Montsó, sobretot arran de l'annexió, l'any 1995, de les 111 parròquies aragoneses que formaven part del bisbat de Lleida, no es pot entendre sense el poder i la influència de l'Opus Dei; una organització, avui convertida en prelatura,

que va crear el sacerdot Josemaría Escrivá de Balaguer l'any 1928. De fet, la demanda de segregació de les parròquies de la Franja de Ponent va començar els anys 40 del segle passat, quan Escrivá de Balaguer, que era fill de Barbastre, es convertí en un personatge influent tant a Madrid

com a Roma. "Com podia permetre un home amb tant de poder al Vaticà que el seu bisbat fos insignificant?", es demana l'historiador lleidatà Josep Maria Prim. Segons aquest investigador, que ha escrit nombrosos llibres sobre l'Opus Dei, en aquells anys el bisbat de Barbastre estava condemnat a desaparèixer, perquè només disposava d'un territori amb poc més de 30.000 habitants, en un moment en què el Vaticà volia bisbats amb no menys de 100.000. "El bisbat de Barbastre és totalment influït per l'Opus. Era un bisbat desgraciat, però Escrivá els va caure del cel i els va permetre de convertir-se en el segon bisbat de l'Aragó. El paper de l'Opus Dei és fonamental per entendre les raons per les quals el Vaticà va ordenar la segregació del bisbat de Lleida. Sense l'existència d'Escrivá, el bisbat de Barbastre mai no s'hauria plantejat l'annexió", explica Prim.

L'opinió de Josep Maria Prim és compartida per Joaquim Montclús, historiador de Calaceit, de la comarca del Matarranya: "La segregació ja la va intentar l'Opus durant el franquisme, però no els va sortir bé. Després, durant la transició, l'església aragonesa, molt dominada per l'Opus, va llançar de nou tota la cavalleria, fins que, l'any 1995, coincidint amb la victòria del PP a les eleccions municipals van quedar-se les parròquies. Ho tenien tot preparat i ho van aconseguir". Segons aquest historiador, el bisbat de Barbastre va reeixir a annexar-se les parròquies de la Franja gràcies al poder que l'Opus Dei va adquirir durant el papat de Joan Pau II: "L'Opus va arribar a controlar tots els llocs clau del Vaticà i va aconseguir de fer sant Escrivá de Balaguer. Davant d'això, no hi ha recursos contraris a la segregació que valguin", assegura Montclús.

El personatge d'Escrivá de Balaguer, doncs, és fonamental en tot aquest afer, com també l'existència de Torreciudad, el santuari, situat a la comarca de la Ribagorça, que el fundador de l'Opus va fer construir: "Escrivá va néixer en una casa honrada, catòlica i respectada. De petit va tenir una malaltia i fins i tot un metge en va certificar la defunció. Els seus pares el van portar a un santuari que es deia Torreciudad, sense cap valor, i allà va ressuscitar. Cal imaginar, doncs, què significava Torreciudad per a Escrivá de Balaguer", explica Josep Maria Prim. A més, segons aquest historiador, el fundador de l'Opus havia desenvolupat una mena de sentiment gens favorable a Lleida en el seu subconscient: "Cal entendre la personalitat d'Escrivá i la relació amb la seva mare. Tenia un complex d'Èdip no guarit. Després de la guerra civil va estar uns dies fent xerrades a alguns capellans de Lleida, que estaven molt traumatitzats per la guerra, però que no veien bé el franquisme. Mentre això passava, la seva mare va morir a Madrid. A parer meu, aquest fet, afegit a la incomprensió que rebia per part d'aquells capellans, li va generar una mena d'odi contra Lleida. Aquest sentiment desfavorable es feia extensiu vers Catalunya, com ho mostra el fet que quan l'alcalde Porcioles, un personatge proper a l'Opus, li va atorgar

El Museu de Lleida Diocesà i Comarcal acull les obres d'art provinents de les esglésies de la Franja de Ponent.

una medalla, Escrivá ni tan sols es va molestar a anar a recollir-la –fins molt temps després–, com a gest de menyspreu als catalans de l'Opus. Era un personatge contradictori, complex, obsessionat pels diners –la seva gran passió–, que fins i tot es va canviar el nom per donar-se més prestigi [el seu nom era José María Escrivá Albás]", explica Prim. Sigui com vulgui, a la ciutat de Barbastre li ha anat molt bé tenir Escrivá de Balaguer com a fill predilecte. Segons aquest historiador, Barbastre era una ciutat molt deprimida, "però el reclam turístic de Torreciudad i la casa on Escrivá va néixer els ha significat una aportació econòmica important. A més, obtenir les obres d'art de Lleida els permetria de crear un museu a l'alçada d'aquest turisme religiós i de gran nivell econòmic que tenen".

Sense oposició. El bisbat de Barbastre-Montsó va aconseguir d'annexionar-se les parròquies aragoneses del bisbat de Lleida l'any 1995 gairebé sense oposició. "És evident que el Vaticà té tot el dret d'estructurar-se com vulgui, però aquesta decisió és discutible tenint en compte que l'Església és una entitat amb una gran incidència a la vida civil", opina Josep Maria Prim. Al seu torn, Joaquim Montclús sosté que guanyar terreny a costa del bisbat de Lleida era l'opció més fàcil per a Barbastre: "Fins i tot, li van posar el nom de Barbastre-Montsó perquè els de Montsó no se'ls aixequessin en contra", afegix. En qualsevol cas, la segregació va rebre molt poca oposició, sobretot des de Catalunya. Montclús mateix, al llibre *L'Opus Dei enfronta Catalunya amb l'Aragó*, editat el 2006 per Llibres

de l'Índex, amb relació a la plataforma que es va crear contra la segregació el 1995, ha escrit el següent: "Cal dir que aquesta plataforma no va rebre cap ajuda de les institucions en general del Principat i menys de les polítiques. Els feligresos i els habitants de la Franja de Ponent van ésser abandonats a la seva sort. Mentre les institucions polítiques de l'Aragó clamaven perquè aviat la segregació fos una realitat, les catalanes, en canvi, s'ho miraven amb passivitat i ni tan sols van fer sentir la seva veu." Al mateix llibre, Montclús deixa entreveure també que la posició de la Generalitat de Catalunya, no oposant-se a la segregació, fou una conseqüència directa del pacte entre Jordi Pujol i José Maria Aznar que va permetre a CiU de mantenir el poder després de les eleccions al Parlament.

De fet, l'única persona que a hores d'ara ha presentat un recurs formal davant del Vaticà contra la segregació fou Juli Pallarol, un jurista de la Franja de Ponent. "Vaig demanar una revisió del decret, però només vaig rebre el justificant de la secretaria del Vaticà. No han fet res més. Per portar-ho a un tribunal necessitàvem un advocat a Roma que s'havia de pagar. El govern català s'hi hauria d'haver implicat, però Jordi Pujol se'n va desentendre. No ho va fer perquè els van prometre la Conferència Episcopal Catalana, cosa que tampoc no els han donat", opina Pallarol. En qualsevol cas, aquest jurista considera que contra la segregació de les parròquies del bisbat de Lleida s'hi pot recórrer. "El decret de segregació diu que es fa pel bé dels fidels, cosa que pastoralment és impresentable. La cosa més natural per als fidels de la Franja és adreçar-se a Lleida, com han fet sempre. A més, també hi ha un problema en el procediment, amb relació a unes consultes en una comissió del Vaticà que no es van fer", diu Pallarol.

En aquest sentit, un dels principals arguments dels contraris a la segregació és que el Vaticà no va consultar res a les parròquies de la Franja, un territori on cap entitat ni cap ajuntament no havia sol·licitat mai una mesura com aquella. Segons Josep Casanova, professor de dret de la Universitat de Barcelona i membre del Tribunal Eclesiàstic d'aquesta ciutat, de la mateixa manera que el Vaticà no està obligat a consultar res per a nomenar bisbes, tampoc no ho estava per a partir el bisbat de Lleida. Ara bé, diu Casanova, "per una raó de principis s'hauria d'haver consultat alguna cosa, sobretot tenint en compte que després del concili Vaticà II s'ha parlat molt del paper dels laics. Seria bo que es tingués més en compte el parer de les diverses institucions que conformen l'Església, com les parròquies, per una qüestió de coresponsabilitat", explica Casanova, que fou jurista del bisbat de Lleida del 2000 al 2007, en temps del bisbe Francesc Xavier Ciuraneta.

El vaixell almirall. Un cop consumada l'annexió de les parròquies de la Franja, el bisbat de Barbastre va emprendre una croada per aconseguir

la propietat de les obres d'art del Museu de Lleida; unes peces que fa més de cent anys un bisbe de Lleida, Josep Messeguer, havia comprat a les parròquies aragoneses. El bisbat de Barbastre va presentar una reclamació al nunci del Vaticà a Espanya, l'hongarès Lajos Kada, i aquest va nomenar una comissió formada per eclesiàstics, alguns dels quals de reconeguda militància anticatalana, perquè decidissin de qui era la propietat de les obres. Un cop decidit que l'art havia d'anar a Barbastre, aquesta comissió va presentar les conclusions de l'estudi al Vaticà. D'ençà que el cardenal Giovanni Battista Re, persona propera a l'Opus Dei, va assumir l'any 2000 la prefectura de la Congregació dels Bisbes, el Vaticà ha reclamat repetidament als successius bisbes de Lleida que lliuressin les obres d'art al de Barbastre, cosa que ha donat peu a un litigi que fa més de deu anys que dura. Segons el jurista Juli Pallarol, el Vaticà ho ha enfocat malament. "Quan hi ha una segregació s'han de repartir els béns d'una forma acordada. Però el Vaticà va emetre un *ordeno i mano*, sense cap sentència, només amb una decisió política, amb ordres superiors i sense cap fonament jurídic", diu Pallarol. Un altre jurista, Josep Casanova, que va treballar amb l'ex-bisbe de Lleida Francesc Xavier Ciuraneta —un dels principals defensors de la permanència de l'art de la Franja al Museu Diocesà d'aquesta ciutat—, considera molt estrany que el Vaticà, a través del tribunal eclesiàstic, no hagi emès mai cap sentència, ni a favor ni en contra de lliurar les obres d'art a Barbastre. "Fins ara no hi ha cap sentència. Això ho hauria pogut fer el tribunal de la Rota romana, que és competent. Els vam presentar una demanda l'any 2006, però encara no han dit res. Jurídicament, és molt estrany", diu Casanova.

Tanmateix, a parer d'aquest jurista, membre del Tribunal Eclesiàstic de Barcelona, les obres d'art pertanyen al bisbat de Lleida. "Entenem que són propietat de Lleida en primer lloc d'acord amb allò que s'anomena *usucapió*, una fórmula del dret civil català que també val per al canònic, ja que aquest es remet al dret del territori. Segons la *usucapió*, les obres són del bisbat de Lleida

El bisbat de Barbastre-Montsó va créixer sobretot a partir del 1995, amb l'annexió de 111 parròquies que formaven part del bisbat de Lleida. A la fotografia, campanar de la catedral de Barbastre.

perquè fa més de tres anys que les tenen de forma pública i pacífica. A més, les obres que hi ha al Museu de Lleida tenen acreditada documentalment la seva propietat fins i tot de forma més clara que les que hi ha al MNAC, gràcies, sobretot, al benfer del bisbe Messeguer, que ho va deixar tot escrit”, explica Josep Casanova.

Sigui com vulgui, podria passar que un tribunal decidís que les obres són del bisbat de Lleida i que el nou bisbe, Joan Piris, que va prendre possessió el mes de setembre passat, les lliurés a Barbastre. Fet i fet, hi ha qui argumenta que, al cap i a la fi, les obres són de l'Església. Aquesta possibilitat, segons Josep Casanova, no hi és. “En primer lloc, les obres són del bisbat, i no de l'Església, perquè l'Església no té personalitat jurídica i com a tal no és subjecte de drets i obligacions. D'una altra banda, l'actual bisbe no pot lliurar les obres a Barbastre perquè ara la qüestió és a mans de la justícia civil i seria un delictes; però, a més a més, necessitaria el consentiment del Col·legi de Consultors del Vaticà i, en darrera instància, tampoc no ho pot fer perquè les obres d'art estan catalogades com a patrimoni cultural català i caldria una autorització de la Generalitat.”

Per la via civil. D'aquesta forma, veient que la justícia eclesiàstica no resolvia la qüestió de la propietat de les

obres d'art, un grup de ciutadans de Lleida, agrupats sota el nom d'Amics del Museu, ha decidit, a través d'una plataforma en què participen la majoria d'associacions culturals de Lleida, portar el litigi als tribunals civils. Núria Oliva, presidenta d'Amics del Museu, explica quines han estat les seves motivacions: “Hem decidit de portar-ho a la justícia civil perquè els qui ho havien de fer, les institucions polítiques, la paeria, la diputació, el govern català, per compromisos polítics o afinitats, no ho feien.” Oliva, a més, es queixa que cap institució no els ha donat cap mena de reconeixement ni suport econòmic, ans al contrari, han rebut fortes pressions. “El bisbat de Lleida ens va enviar un burofax, que temem que venia de Madrid –pel número i perquè era en castellà– prohibint-nos que féssim cap defensa del patrimoni. Era un text molt violent, fins i tot amenaçador, amb la frase ‘aténganse a las consecuencias’”, explica Oliva.

El litigi de les obres d'art de la Franja de Ponent, doncs, és en via de resolre's per la justícia civil. Fins ara, ningú no havia optat per aquesta via. “És que cal tenir coratge per fer-ho –diu la presidenta d'Amics del Museu–, perquè tenim tothom en contra: el govern català i el central, l'ajuntament, el bisbat. Seria molt lamentable que es perdessin aquestes obres d'art

perquè ningú no s'ha mullat. Tant de bo tinguéssim un Iglesias [el president d'Aragó], que allà es mullen tots”, es queixa Oliva. L'associació Amics del Museu ha optat per presentar la usucapció com a únic argument per a reivindicar la propietat de les obres davant dels tribunals. Segons Josep Casanova, expert en dret, és l'opció més simple. “És un argument fonamental. El mes de juny passat el Vaticà va donar la raó a unes monges carmelites de Lleó que es traslladaven a Toledo i es van endur uns retaules. Hi va haver un plet amb el bisbe de Lleó, però el Vaticà va resoldre'l a favor de les monges per usucapció, i per la via administrativa, sense la mediació de cap tribunal eclesiàstic. En canvi, en la qüestió de Lleida, el Vaticà ha tancat totes les portes. Aquí es veu com hi ha interessos extrajurídics i dues maneres diferents de mesurar les coses”, assenyala aquest membre del Tribunal Eclesiàstic de Barcelona.

Mentrestant, doncs, caldrà veure què decideixen els jutjats de Lleida. Segons que explica Núria Oliva, presidenta d'Amics del Museu, en aquest moments hi ha hagut dos jutges que s'han declarat competents per a tractar d'aquesta qüestió, però que, per raons diverses, han hagut de deixar el jutjat de Lleida. L'associació que defensa les obres d'art de Lleida preveu que el proper jutge, que encara no ha pres possessió, tracti del cas a partir del mes de gener o febrer vinent.

Sigui com sigui, la segregació de les parròquies del bisbat de Lleida, com també un eventual trasllat de les obres d'art a Barbastre, tindrà, segons els habitants de la Franja de Ponent, unes conseqüències desastroses. En opinió del jurista Juli Pallarol, “la segregació redueix l'àmbit de catalanització, ja que a banda que no hi ha misses en català a la Franja, les colònies d'infants i activitats culturals relacionades ja no es faran a Catalunya”. Al seu torn, a parer de Joaquim Montclús, historiador de la Franja, amb la segregació “es trenca el lligam amb Lleida, cosa que implica un altre pas en el procés d'integració de la Franja de Ponent a l'Aragó i a Espanya”.

Xevi Camprubí